

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2020 m. gruodžio 16 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Gražinos Davidorienės, Birutės Janavičiūtės (kolegijos pirmininkė ir pranešėja) ir Dalios Vasarienės, teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Vlasava“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 20 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Vlasava“ ieškinį atsakovei viešajai įstaigai „Klaipėdos keleivinis transportas“ dėl žalos atlyginimo.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių žalą, padarytos dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, atlyginimą, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė UAB „Vlasava“ prašė priteisti iš atsakovės VšĮ „Klaipėdos keleivinis transportas“ (toliau – ir perkančioji organizacija) 107 100 Eur nuostolių atlyginimą, 5 proc. metines procesines palūkanas, bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovė nurodė, kad Klaipėdos apygardos teismas 2017 m. balandžio 6 d. sprendimu panaikino atsakovės 2017 m. sausio 9 d. sprendimą sudaryti pasiūlymų pirkimo eilę ir keleivių pervežimo vietinio (priemiestinio) reguliaraus susisiekimo maršrutais Klaipėdos mieste ir rajone paslaugų viešojo pirkimo laimėtoja pripažinti UAB „Klaipėdos autobusų parkas“, įpareigojo atsakovę iš naujo sudaryti pasiūlymų eilę. 2017 m. birželio 6 d. atsakovė pateikė informaciją apie sudarytą naują pasiūlymų eilę, kurioje pirmą vietą buvo paskirta UAB „Klaipėdos autobusų parkas“, o antra – ieškovei. Ieškovės teigimu, jeigu atsakovė būtų vadovavusis Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymu (toliau – VPI), bendraisiais teisės principais ir Konkurso sąlygose įtvirtinta tvarka, ieškovė būtų buvusi pripažinta Konkurso laimėtoja, nes Konkurse būtų likęs tik jos vienas pasiūlymas. Atsakovė savo neteisėtais veiksmais prisiėmė riziką dėl ieškovės patirtos 107 100 Eur žalos (sutarties trukmė – 84 mėnesiai; vienerių metų planuojamos pajamos – 364 000 Eur, sąnaudos – 346 000 Eur, pelnas – 18 000 Eur, o per visą sutarties galiojimo laikotarpį – 126 000 Eur (18 000 Eur × 7 m. = 126 000 Eur), atskaičius 15 proc. pelno mokestį nuo nurodytos sumos, žalos dydis per sutarties trukmę sudaro 107 100 Eur), šią ir prašo atlyginti.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

4. Klaipėdos apygardos teismas 2019 m. gruodžio 9 d. sprendimu ieškinį atmetė.
5. Teismas nustatė, kad:
 - 5.1. Klaipėdos apygardos teismas 2017 m. balandžio 6 d. sprendimu panaikino atsakovės sprendimą sudaryti pasiūlymų pirkimo eilę ir viešojo pirkimo laimėtoja pripažinti UAB „Klaipėdos autobusų parkas“, įpareigojo atsakovę iš naujo sudaryti pasiūlymų eilę;
 - 5.2. po sprendimo įsiteisėjimo atsakovė iš naujo sudarė pasiūlymų pirkimo eilę, joje pirmą vietą paskirta UAB „Klaipėdos autobusų parkas“, antra vieta – ieškovei; UAB „Klaipėdos autobusų parkas“ pakviesta atvykti pasirašyti viešojo pirkimo sutarties;
 - 5.3. šioje byloje anksčiau priimtais teismų procesiniais sprendimais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 7 d. nutartimi, Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. birželio 14 d. nutartimi) yra nustatytos atsakovės civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai ir priežastinis ryšys;
 - 5.4. Lietuvos apeliacinis teismas, 2019 m. birželio 14 d. nutartimi grąžindamas šią bylą nagrinėti iš naujo, nurodė, kad nagrinėjamu atveju svarbu nustatyti būtent sutarties su atsakove vykdymui planuotų panaudoti resursų panaudojimą siekiant gauti planuotą pelną iš viešojo pirkimo sutarties, t. y. svarbu įvertinti, ar ieškovės resursai būtų leidę jai vykdyti ne tik laimėtą pirkimą su atsakove, bet paraleliai ir

kitas veiklas, kurias ieškovė pradėjo vykdyti nelaimėjusi Konkurso; jeigu ginčo pirkimą pakeičiančios sutartys atnešė ieškovei pelną, tačiau jos iš esmės išsėmė ieškovės resursus ir (ar) ieškovė jų negalėjo kompensuoti, pasitelkti papildomai, tuomet būtų pagrindas teigti, kad nuostolių ieškovė patyrė atitinkamai mažiau ar apskritai nepatyrė, jeigu iš pakeičiančių sutarčių gautas pelnas didesnis, nei planuota gauti iš ginčo viešojo pirkimo sutarties.

6. Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad ieškovė, turėdama pareigą įrodyti žalos padarymo faktą ir dydį, rėmėsi tik savo pačios paaiškinimais ir savo sudarytais įrodymais, ir į tai, jog, teismo vertinimu, šiuo atveju įrodinėjant žalos padarymo faktą, reikalingos specialios žinios, siūlė ieškovei nuspręsti dėl ekspertizės byloje atlikimo, tačiau ieškovė prašymo skirti ekspertizę neteikė. Byloje pateikti ieškovės paaiškinimai raštu, žodžiu, duomenys apie esmines ginčo aplinkybes dėl konkursui skirtų autobusų naudojimo, kitų ieškovės resursų, skirtų ginčo konkursui, panaudojimo, iš tokių veiklų gauto pelno dydžio nebuvo detalūs, išsamūs ir nuoseklūs, prieštaravo vieni kitiems ir vėliau ieškovės pateiktiems įrodymams, todėl, teismo vertinimu, sudaro pagrindą abejoti ieškovės teikiamų paaiškinimų, įrodymų patikimumu. Dėl jų nepatikimumo, be to, ieškovei teikiant ne visus teismo pasiūlytus įrodymus, teismo vertinimu, nėra pagrindo daryti išvados, kad byloje pakanka įrodymų žalos padarymo ieškovei faktui įrodyti (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir [CPK](#)) 179 straipsnis).
 7. Teismas, atsižvelgdamas į Lietuvos apeliacinio teismo nurodytas aplinkybes, kasacinio teismo praktiką, patenkinęs atsakovės prašymus, ir savo iniciatyva ne kartą siūlė ieškovei, kaip turinčiai pareigą įrodyti žalos padarymo faktą ir dydį, pateikti papildomus įrodymus, siekiant įgyvendinti ir teismo pareigą nustatyti žalos dydį ([CPK](#) 179 straipsnis, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – [CK](#)) 6.249 straipsnio 1 dalis). Ieškovė nepateikė visų įrodymų – viso laikotarpio nuo 2016 m. iki bylos nagrinėjimo finansinės atskaitomybės dokumentų, savo sudarytų sutarčių dėl keleivių pervežimo paslaugų, kuriems pateikti teismas nutartimi buvo nustatęs terminą.
 8. Iš ieškovės pateiktų įrodymų nustatyta, kad ginčo konkursui ieškovė pateikė 8 miesto, priemiestinius autobusus, iš jų 3 vėliau pardavė. Rašytiniuose paaiškinimuose ieškovė nurodė, kad likę autobusai, skirti ginčo konkursui, stovi įmonės kieme ir pardavinėjami, nes jų anksčiau eliminuoja galimybę dalyvauti kituose konkursuose bei gauti kokią nors ekonominę naudą, todėl nepagrįsta prielaida, kad įmonė galėjo iš tų pačių resursų teikti keleivių pervežimo ar kitas paslaugas ir gauti pelną. Teismo posėdyje ieškovės atstovai paaiškino, kad ginčo konkursui skirti autobusai nevažiavo. Tačiau vėliau ieškovės pateikti duomenys apie ginčo konkursui ieškovės pateiktų autobusų ridą patvirtino, kad ginčo konkursui skirti autobusai buvo naudojami, tačiau ieškovė nepateikė duomenų apie savo gautą pelną, naudojant ginčo konkursui skirtus autobusus. Rašytiniuose paaiškinimuose ieškovė nurodė, kad 2 autobusai buvo naudojami, pervežant keleivius Šiaulių mieste, kiti buvo naudojami Palangos–Šventosios maršrutams, tačiau ieškovė pelno iš šių autobusų negavo. Vėliau ieškovė pateikė rašytinius paaiškinimus ir papildomus įrodymus (sutartis, duomenis apie pelno struktūrą, sąnaudas ir pelną, ginčo autobusų panaudojimą), kuriuose nurodė, kad visi autobusai, išskyrus vieną parduotą, dirbo; su įmonės pelnu susiję du ginčo autobusai, pagal ieškovės pateiktą pelno skaičiavimą, gautas pelnas per 7 metus sudarytų 5430,70 Eur.
 9. Iš viso ieškovė pateikė 36 2017–2018 m. sudarytas sutartis, kurių pagrindu ji teikė keleivių pervežimo paslaugas, tačiau ne dėl visų sutarčių pateikė įrodymus, pagrindžiančius, jog ginčo konkursui skirti autobusai nedalyvavo vykdant keleivių pervežimo paslaugas, nors, pagal sutarčių duomenis apie sėdimų vietų skaičių, ginčo autobusai galėjo būti naudojami.
 10. Siekdama paneigti ieškovės teiginius, kad iš veiklos perveždama keleivius Palangos–Šventosios maršrutais ji negavo pelno, nes sutartyje šalys susitarė dėl nustatyto 0 procentų rentabilumo, atsakovė pateikė auditorės atsakymus į klausimus, kuriuose nurodyta, jog sutartyje nurodytas 0 procentų dydžio rentabilumo kompensavimas nereikšmingas, kad vežėjas faktiškai negalėjo gauti pelno ar jo negavo. Teismas nusprendė, kad ieškovė, nepaneigusi specialiasias žinias turinčio asmens pateiktų duomenų, neįrodė aplinkybės, jog, naudodama ginčo konkursui skirtus autobusus Palangos–Šventosios maršrutais, ji pelno negavo. Be to, ši sutartis yra nuolatos pratęsiamą nuo 2006 m. Teismo vertinimu, jei ieškovė išties negauna pelno, tokios veiklos vykdymas yra ekonomiškai nepagrįstas, vertinant, jog ieškovė yra privatus juridinis asmuo.
 11. Teismas įvertino tai, kad pagal konkurso sąlygas tiekėjas maršrutui aptarnauti galėjo naudoti tik tuos autobusus, kurie nurodyti pasiūlyme ir kituose dokumentuose, bei keisti juos ne senesniais kaip 13 metų autobusais; visą sutarties galiojimo laikotarpį tiekėjas maršrutą galėjo aptarnauti transporto priemonėmis, kurios ne senesnės nei 20 metų; pasiūlyme pateiktos transporto priemonės turėjo būti ne senesnės nei 18 metų. Esant nurodytoms ginčo konkurso sąlygoms, konkurso dalyvis sutarties galiojimo laikotarpiu privalėtų keisti transporto priemones, kadangi jų anksčiau neatitiktų konkurso sąlygų nustatyto reikalavimo. Konkurso laimėtojas privalėtų pakeisti 7 iš 8 pasiūlyme pateiktų ir preliminarus pirmųjų paslaugos teikimo metų išlaidų plane nurodytų transporto priemonių. Atsakovės pateiktuose auditorės atsakymuose į klausimus nurodyta, kad, autobusus keičiant į naujesnius, jų įsigijimo kaina rinkoje, tikėtina, būtų didesnė, todėl dėl naujesnių ir brangesnių autobusų įsigijimo gali padidėti ir kitos išlaidos, pvz., draudimo, techninės priežiūros, remonto ir pan. O išlaidų padidėjimas padarytų įtakos pelno sumažėjimui. Ieškovė nepateikė šių specialiųjų žinių turinčio asmens pateiktų duomenų, paneigiančių papildomus įrodymus, todėl, teismo vertinimu, yra pagrindas pagrįstai abejoti ieškovės nurodomo pelno realumu.
 12. Ieškovė pateikė 2017–2018 m. pajamų, sąnaudų ir pelno duomenis, iš jų matyti, kad iš panašaus pobūdžio keleivių vežimo veiklos ieškovės metinis pelnas keletą kartų mažesnis, nei ieškovė įrodinėja šioje byloje. Ieškovė nepateikė įrodymų, pagrindžiančių, kad jos nurodytos sąnaudos, pateikiant kainos skaičiavimą, yra pagrįstos. Šios aplinkybės, teismo vertinimu, taip pat sudaro pagrindą abejoti ieškovės pateiktais įrodymais.
 13. Kadangi ieškovė nepateikė pakankamai patikimų įrodymų žalos padarymo faktui, dydžiui įrodyti, teismas neturėjo pagrindo nustatyti žalos dydžio, todėl ieškovės ieškinį dėl žalos atlyginimo atmetė ([CK](#) 6.249 straipsnis).
 14. Lietuvos apeliacinis teismas, išnagrinėjęs ieškovės apeliacinį skundą, 2020 m. vasario 20 d. nutartimi pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą.
 15. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo argumentais ir išvadomis, kad ieškovės nurodytos aplinkybės ir pateikti įrodymai yra prieštaringi. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas nuosekliai ir išsamiai aptarė ieškovės pateiktus įrodymus, nustatė jų prieštarumą.
 16. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad byloje nebuvo pateikta duomenų, jog likę 5 ginčo konkursui skirti autobusai buvo parduoti; ieškovė būtų privalėjusi pakeisti 7 iš 8 pasiūlyme pateiktų ir preliminarame pirmųjų paslaugos teikimo metų išlaidų plane nurodytų autobusų, tačiau 5 autobusai nėra parduoti, atitinkamai ieškovė vietoj jų neįsigijo naujų autobusų, todėl tikėtina, jog dėl tokių aplinkybių nebūtų tinkamai įvykdyti ginčo sutarties.
 17. Byloje nėra pateikta duomenų, kad laikotarpiu, kai turėjo būti vykdoma ginčo konkurso sutartis, ieškovės kiti resursai nebuvo išsemti ir (ar) jų panaudojimas negalėjo kompensuoti ieškovės patirtų netiesioginių nuostolių dėl sutarties nesudarymo. Be to, aplinkybė, kad ginčo konkursui įsigyti autobusai turėjo sutarties vykdymo metu būti keičiami ir atitinkamai jiems esant senesniems nei 20 metų nebepanaudojami ieškovei vykdant kitas sutartis, sudaro pagrindą spręsti, jog ieškovė nesiėmė visų priemonių, kad jos turimi resursai būtų sėkmingai panaudoti ar pakeisti, kaip kad ginčo konkurso sutarties vykdymo metu.
- Taip pat ieškovė nepateikė duomenų dėl numatytų išlaidų, sutarties vykdymo sąnaudų ir šiuo atveju sąnaudų, atsiradusių (ne)naudojant ginčo konkursui įsigytus autobusus.
18. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad negautos pajamos netapatintinos su įmonės metiniu pelnu, nes, autobusus keičiant į naujesnius, jų įsigijimo kaina rinkoje, tikėtina, būtų didesnė, todėl dėl naujesnių ir brangesnių autobusų įsigijimo gali padidėti ir kitos išlaidos.

19. Teisėjų kolegijos vertinimu, duomenys apie itin mažą ieškovės metinį pelną taip pat nelaikytini patikimu įrodymu sprendžiant, kad ji patyrė nuostolių dėl nesudarytos sutarties. Be to, ekspertizės skyrimo byloje ieškovė taip pat atsisakė. Todėl nėra pagrindo daryti išvados, kad ji neišsėmė savo resursų ir jų negalėjo kompensuoti, panaudoti trečiųjų asmenų galimybių.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

20. Kasaciniu skundu ieškovė prašo panaikinti Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gruodžio 9 d. sprendimą bei Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartį ir priimti naują sprendimą – ieškinį tenkinti; priteisti visų patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

20.1. Teismas pažeidė [CK](#) 6.246–6.249 straipsniuose nustatytas civilinę atsakomybę reglamentuojančias teisės normas ir VPI 107 straipsnyje įtvirtintas specialiąsias nuostatas, reglamentuojančias žalos, padarytos dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, atlyginimą, nes ieškinyje buvo atmestas esant visoms įstatymuose nustatytoms žalos atlyginimo sąlygoms. Ieškovė įrodė žalos faktą, šį faktą taip pat nustatė bylą pirmosios instancijos teismui iš naujo nagrinėti grąžinęs apeliacinės instancijos teismas, todėl iš naujo bylą nagrinėję teismai neturėjo teisės visiškai atmesti ieškinio, o atmesdami ieškinį pažeidė [CK](#) 6.249 straipsnio 1 dalyje nustatytą teismo pareigą nustatyti žalos dydį. Teismų išvados, kad ieškovė nepatyrė jokios žalos ir neįrodė žalos fakto, yra nepagrįstos ir neteisėtos. Akivaizdu, kad ieškovė įrodė žalos faktą, nes jos nurodytas negautas pelnas atitinka visus kasacinio teismo praktikoje nurodytus kriterijus, pagal kuriuos negautos pajamos pripažįstamos nuostoliais: 1) ieškovė nurodytas pajamas (pelną) planavo gauti iš anksto, nes dalyvavo viešojo pirkimo konkurse, kuriame pateikė pasiūlymą; 2) ieškovė pagrįstai tikėjosi gauti nurodytą pelną, nes kartu su pasiūlymu pateikė detalius pajamų ir išlaidų duomenis, perkančioji organizacija ieškovės pasiūlymą priėmė, įvertino ir nustatė pasiūlymo eilę, tai reiškia, kad pasiūlymas atitiko pirkimo sąlygas, ieškovė pasiūlyme nurodė realią kainą, o perkančioji organizacija įsitikino, kad už nurodytą kainą ieškovė galės įvykdyti pirkimo sutartį; 3) nurodytų pajamų (pelno) ieškovė negavo dėl atsakovės neteisėtų veiksmų, nes pirkimo sutartis su ieškove nebuvo sudaryta dėl to, kad pirkimo sutartį atsakovė neteisėtai sudarė su tiekėju, kurio pasiūlymą privalėjo atmesti.

20.2. Kadangi žalos atlyginimo byloje priežastinis ryšys gali būti nustatytas tik tarp neteisėtų veiksmų ir žalos, todėl, logiškai aiškinant Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. birželio 14 d. nutarties turinį, darytina išvada, kad apeliacinės instancijos teismas, konstatuodamas priežastinio ryšio faktą, nors ir netiesiogiai, taip pat konstatavo ir žalos faktą. Įsiteisėję teismų sprendimai yra privalomi, o tokiais sprendimais nustatytos aplinkybės iš naujo neįrodinėjamos ir nenustatomos. Todėl iš naujo bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas ir tas pats apeliacinės instancijos teismas neturėjo teisės kvestionuoti žalos fakto ir daryti priešingą išvadą. Lietuvos apeliacinis teismas 2019 m. birželio 14 d. nutartyje aiškiai įvardijo bylos grąžinimo pirmosios instancijos teismui priežastis ir aiškiai nurodė, kad iš naujo bylą nagrinėjantis teismas turi išsiaiškinti žalos dydį, bet ne jos faktą. Iš naujo bylą nagrinėję teismai privalėjo paisyti šių nutarties motyvuojamojoje dalyje pateiktų išaiškinimų, pagal kuriuos turėjo būti iš naujo nagrinėjamas žalos dydžio klausimas, o žalos faktas negalėjo būti kvestionuojamas. Iš naujo bylą nagrinėję teismai pažeidė [CPK](#) 18 straipsnyje įtvirtintą įsiteisėjusio teismo sprendimo privalomumo principą, [CPK](#) 182 straipsnio 2 punkto ir 279 straipsnio 4 dalies nuostatas.

20.3. Nagrinėjamoje byloje įsiteisėjusiais teismų sprendimais yra nustatytos visos perkančiosios organizacijos civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, žala ir priežastinis ryšys, todėl ieškinyje negalėjo būti atmestas. Teismas pažeidė [CK](#) 6.249 straipsnio 1 dalies nuostatas, reglamentuojančias nuostolių sampratą, ir VPI nuostatas, reglamentuojančias viešajame pirkime pateikto pasiūlymo pateikimą, priėmimą ir vertinimą, nes ieškovės nurodytus nuostolius, pagrįstus viešajame pirkime jos pateikto pasiūlymo detaliais duomenimis, kuriuos perkančioji organizacija, vykdydama viešojo pirkimo procedūras, priėmė, įvertino, pripažino atitinkančiais viešojo pirkimo sąlygas ir jų pagrindu nustatė pasiūlymo eilę, teismas žalos atlyginimo byloje nepagrįstai laikė hipotetiniais ir nusprendė, kad ieškovė neįrodė ieškinio ir būtų neįvykdžiusi pirkimo sutarties. Ieškovė nuostolių dydį įrodė pagal kasacinio teismo analogiškose bylose suformuotą praktiką, tačiau pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, vertindami jos pateiktus įrodymus ir atsakovės atskirtimus į ieškinį, netinkamai paskirstė įrodinėjimo pareigą bei nesilaikė analogiškose bylose suformuotos kasacinio teismo praktikos. Pagal kasacinio teismo praktiką priteistinas netiesioginių nuostolių atlyginimas skaičiuojamas pagal konkurse pateikto pasiūlymo kainą ir jo pagrindimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-413-378/2015). Ieškovė prašomą priteisti netiesioginių nuostolių atlyginimo dydį apskaičiavo pagal pasiūlymo detalius duomenis, kurių reikalavo konkurso sąlygos. Ieškovės žalą pagrindžiantys duomenys yra pripažinti teisingais perkančiosios organizacijos sprendimais, priimtais vykdančiam viešojo pirkimo procedūrą, todėl, žalos atlyginimo byloje perkančiajai organizacijai ginčijant ieškovės pasiūlyme nurodytų duomenų teisingumą, kyla pačios perkančiosios organizacijos sprendimų teisėtumo patikrinimo problema.

20.4. Pagal kasacinio teismo praktiką šioje byloje atsakovei teko pareiga įrodyti, kaip ir kodėl buvo padaryta klaida, vertinant ieškovės pasiūlymą. Ieškovė neturėjo pareigos paneiginti ir įrodinėti pasiūlyme nurodytų duomenų teisingumą, o tik pareigą paneigti priešingus atsakovės įrodymus, jeigu tokie įrodymai būtų buvę pateikti. Nagrinėjamų atveju atsakovė nepateikė jokio situacijos vertinimo ir jokio pajamų modelio bei kitų įrodymų, kurie paneigtų ieškovės pateiktą negautų pajamų modelį, pagrįstą pasiūlyme nurodytais detaliais pajamų ir sąnaudų duomenimis, nenurodė ir jokių pagrįstų argumentų dėl ieškovės reikalaujamų nuostolių dydžio. Teismai visiškai nesilaikė pirmiau paminėtos kasacinio teismo praktikos dėl įrodinėjimo naštos paskirstymo. Pažeidžiant [CPK](#) 12 straipsnyje nustatytą rungimosi principą, [CPK](#) 188 straipsnyje įtvirtintą proceso šalies teisę neduoti parodymų prieš save bei kasacinio teismo praktiką, ieškovei buvo siūloma teikti papildomus įrodymus, įskaitant prašymą skirti teismo ekspertizę, ir įrodinėti sau nepalankius veiksmus, kad perkančiosios organizacijos sprendimai pripažinti ieškovės pasiūlymą atitinkančių konkurso sąlygas ir nustatyti šio pasiūlymo eilę yra neteisėti. Teismas pažeidė [CPK](#) 12 straipsnyje nustatytą rungimosi principą, įrodinėjimo pareigą reglamentuojančias [CPK](#) 178 ir 179 straipsnių nuostatas, nes ieškovei perkėle našta įrodyti atsakovės nurodytas aplinkybes; 2019 m. birželio 19 d. nutartyje apeliacinės instancijos teismas aiškiai įvardijo, kad aplinkybes apie realias galimybes ieškovei gauti pajamų ir pelno iš tų pačių resursų, kurie buvo numatyti viešojo pirkimo sutarčiai su atsakove vykdyti, nurodė atsakovė ir šios aplinkybės yra atsakovės atskirtimų pagrindas, todėl ji ir privalėjo jas įrodyti. Ne ieškovė turėjo įrodinėti, kad konkursui skirti autobusai nedalyvavo vykdančią keleivių vežimo paslaugas ir ieškovė negavo pelno, o atsakovė turėjo įrodyti, kad ieškovė konkursui skirtais autobusais vykdė kitas sutartis ir gavo pelną. Pažymėtina, kad įrodymus šioje byloje teikė tik ieškovė.

20.5. Apeliacinės instancijos teismas ne tik pritarė pirmosios instancijos teismo neteisėtam ir nepagrįstam įrodymų vertinimui, bet ir peržengdamas apeliacinio skundo ribas neteisėtai sprendė dėl aplinkybių, kurios nebuvo bylos nagrinėjimo dalyku. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad vietoj šiai sutarčiai įvykdyti įsigytų autobusų ieškovė turėjo įsigyti dar ir naujus autobusus, o to nepadariusi, ieškovė būtų neįvykdžiusi viešojo pirkimo sutarties. Šios išvados neteisėtos, nes atsakovė šioje byloje neginčijo, jog ieškovė būtų neįvykdžiusi pirkimo sutarties, šios aplinkybės nebuvo nei bylos, nei apeliacinio skundo nagrinėjimo dalykas.

20.6. Teismas nesilaikė kasacinio teismo 2018 m. gruodžio 20 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-7-359-469/2018 suformuotos praktikos dėl tiekėjo teisės į žalos atlyginimą dėl neteisėtai įvykdyto viešojo pirkimo ir šios teisės įgyvendinimo, aiškinimo ir taikymo; praktikos, pagal kurią priteistinas netiesioginių nuostolių atlyginimas skaičiuojamas pagal konkurse pateikto pasiūlymo kainą ir jo pagrindimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-413-378/2015); išaiškinimų, kuriais nurodyta, kad tuo atveju, kai žalos padarymo faktas, kaip pagrindas prievolei dėl žalos atlyginimo atsirasti, yra įrodytas, ieškinyje dėl žalos atlyginimo negali būti atmestas tik tuo pagrindu, kad suinteresuota šalis tinkamai neįrodė patirtų nuostolių dydžio (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-701/2019).

21. Atsiliepimu į kasacinį skundą atsakovė prašo jį atmesti ir skundžiamus teismų procesinius sprendimus palikti nepakeistus, priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepimas grindžiamas šiais argumentais:

Nagrinėjamu atveju galioja bendroji įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklė deliktinės atsakomybės bylose – kreditorius turi įrodyti žalos faktą, neteisėtus skolininko veiksmus ir priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos; skolininko kaltė preziumuojama. Lietuvos apeliacinis teismas 2019 m. birželio 14 d. nutartyje nurodė, kad galima situacija, jog ieškovė apskritai nėra patyrusi jokių nuostolių, ir apibrėžė įrodinėjimo dalyką byloje, kuris turi būti suprantamas kaip galimybės ieškovei gauti pajamų ir pelno iš tų pačių resursų, kurie buvo numatyti viešojo pirkimo sutarčiai su atsakove vykdyti, nustatymas. Byla yra dispozityvi, teismas jau siūlė teikti ieškovei papildomus įrodymus, todėl, jų nepateikus ir nesant pakankamai duomenų apie patirtą žalą, negalima teigti, kad šiuo atveju žalos padarymo faktas, kaip pagrindas prievolei dėl žalos atlyginimo atsirasti, yra įrodytas. Teismas detaliai ištyrė ieškovės pateiktus įrodymus ir padarė pagrįstą išvadą apie ieškovės teiktų paaiškinimų, įrodymų nepatikimumą. Pasiūlymas teikti papildomus įrodymus dėl ginčo dalyko niekaip negali reikšti [CPK 188 straipsnio](#) pažeidimo, ieškovė, manydama, kad jos pateiktų įrodymų užtenka, tiesiog naudojosi savo teise jų daugiau neteikti ir atmetė teismo pasiūlymą dėl galimos ekspertizės skyrimo. Teismas bendrais procesiniais atvejais savo iniciatyva nerenka įrodymų, kita vertus, manydamas, kad bylai teisingai išspręsti neužtenka pateiktų įrodymų, gali pasiūlyti šalims pateikti papildomus įrodymus ([CPK 179 straipsnio 1 dalis](#)), tačiau tokie veiksmai neturi pažeisti proceso rungtyniškumo ir dispozityvumo principų. Bet kuriuo atveju teismas turi užtikrinti šalių lygiateisiškumą ir sąžiningą procesą (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 4 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-531-248/2018). Teismai laikėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos kasaciniame skunde minėtose bylose, nepažeidė nei proceso, nei materialinių ieškovės teisių. Iš esmės ieškovė tapatina žalos dydį su planuotu pelnu, kurį ji planavo gauti dalyvaudama atsakovės vykdytame viešajame pirkime. Nors per visą bylos nagrinėjimo procesą teismams buvo teikiami įvairūs įrodymai dėl atsakovės negautų pajamų, atsakovės pozicijos tai niekaip nekeitė – ji visada reikalavo priteisti visą, jos nuomone, negautą pelną, ignoruodama Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. birželio 14 d. nutarties išaiškinimus, susijusius su ieškovės turimų resursų panaudojimu ir iš to gaunamu pelnu.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

22. Pagal [CPK 353 straipsnio](#) 1 dalį kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskųstus žemesnės instancijos teismų sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu. Vykdydamas kasacijos funkciją, kasacinis teismas nenustato iš naujo (trečią kartą) bylos faktų – yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių ([CPK 353 straipsnio 1 dalis](#)). Teisėjų kolegija pagrindų peržengti kasacinio skundo ribas nenustatė ([CPK 353 straipsnio 2 dalis](#)). Prieš pradėdama nagrinėti byloje keliamus teisės klausimus, teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į kai kuriuos specifinius šios bylos nagrinėjimo aspektus.
23. Nagrinėjamoje byloje ieškinys dėl žalos atlyginimo pareikštas 2017 m. birželio 23 d., taigi sprendžiant šalių ginčą taikytinos nuo 2017 m. sausio 1 d. galiojusios redakcijos VPI normos.
24. Išnagrinėjęs šią bylą kasacine tvarka pirmą kartą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 m. rugsėjo 7 d. nutartimi (bylos Nr. e3K-3-323-969/2018) konstatavo atsakovės neteisėtą neveikimą (pareigos atmesti UAB „Klaipėdos autobusų parkas“ pasiūlymą nevykdymą), kaip vieną iš civilinės atsakomybės sąlygų, ir bylą perdavė pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo žalos ir priežastinio ryšio klausimams išspręsti.
25. Lietuvos apeliacinis teismas, antrą kartą išnagrinėjęs bylą apeliacine tvarka, 2019 m. birželio 14 d. nutartimi, konstatavęs atsakovės veiksmų neteisėtumą ir priežastinį ryšį kaip jos deliktinės atsakomybės sąlygas, grąžino bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui žalos dydžiu nustatyti. Nutartyje apeliacinės instancijos teismas, be kita ko, nurodė, kad netiesioginių nuostolių atlyginimas skaičiuotinas pagal Konkurse pateikto pasiūlymo kainą ir jos pagrindimą, nes ieškovės pasiūlyme buvo pateiktas tiek ieškovės planuojamų pajamų, tiek sąnaudų apskaičiavimas, atsakovė pasiūlymą vertinimo metu ieškovės skaičiavimų nekvestionavo; ieškovės teikto pasiūlymo kainos pagrindimas pripažintas *tinkamu, tačiau nepakankamu* įrodymu žalos dydžiui nustatyti (nurodytos nutarties 27 punktus).
26. Taip pat nurodytoje nutartyje Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, kad savo turimus resursus, kuriuos buvo planuojama panaudoti su atsakove sudarytai sutarčiai vykdyti, ieškovė gali panaudoti kitoms veikloms, kurios gali būti netgi pelningesnės už planuotą veiklą pagal viešojo pirkimo sutartį su atsakove, dėl to svarbu įvertinti, ar ieškovės resursai būtų leidę jai vykdyti ne tik laimėtą pirkimą su atsakove, bet paraleliai ir kitas veiklas, kurias ieškovė pradėjo vykdyti nelaimėjusi Konkurso: jeigu ginčo pirkimą pakeičiančios sutartys atnešė ieškovei pelną, tačiau jos iš esmės išsėmė ieškovės resursus ir (ar) ieškovė jų negalėjo kompensuoti, pasitelkti papildomai, tuomet būtų pagrindas teigti, kad nuostolių ieškovė patyrė atitinkamai mažiau ar apskritai nepatyrė, jeigu iš pakeičiančių sutarčių gautas pelnas didesnis, nei planuota gauti iš ginčo viešojo pirkimo sutarties. Nurodytos aplinkybės buvo įrodinėjimo dalykas byloje, nes atsakovė jas nurodė kaip savo atskirtimų pagrindą.
27. Nagrinėjamoje kasacinėje byloje skundžiami teismų procesiniai sprendimai priimti po nurodytos Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. birželio 14 d. nutarties. Teismams atmetus ieškinį, ieškovė kasaciniu skundu nesutinka su teismų priimtų procesinių sprendimų argumentais ir išvadomis, kad ji neįrodė patirtos žalos dydžio. Šiuo atveju ieškovė siekė netiesioginių nuostolių atlyginimo, skaičiuodama juos kaip būsimą pelną (atskaicius pelno mokesčių), kurį būtų gavusi per septynerius metus, jei atsakovė būtų sudariusi su ja viešojo pirkimo sutartį.
28. Skundžiamais teismų procesiniais sprendimais konstatuota, kad ieškovė pateikė prieštaravingus ir nepakankamus įrodymus, pagrindžiančius jos veiklą (autobusų panaudojimą ir iš to gautą pelną) teikiant keleivių pervežimo paslaugas laikotarpiu, kuriuo planuota teikti paslaugas pagal viešojo pirkimo sutartį su atsakove, padaryta išvada, jog byloje nėra pateikta duomenų, kad laikotarpiu, kai turėjo būti vykdoma ginčo konkurso sutartis, ieškovės resursai nebuvo išsemti ir (ar) jų panaudojimas negalėjo kompensuoti jos patirtų netiesioginių nuostolių dėl sutarties nesudarymo. Be to, aplinkybė, kad ginčo konkursui įsigyti autobusai turėjo sutarties vykdymo metu būti keičiami ir nebepanaudojami ieškovei vykdančią sutartį, sudarė teismams pagrindą spręsti, kad ieškovė nesiėmė visų priemonių, kad jos turimi resursai būtų sėkmingai panaudoti ar pakeisti, kaip kad ginčo konkurso sutarties vykdymo metu. De?l naujesniu? ir brangesniu? autobusų? i?sigijimo gali padide?ti ir kitos i?laidos, pvz., draudimo, techninės priežiūros, remonto ir pan., tai padarytu? i?takos pelno sumaž?e?jimui. Teismai nusprendė, kad nėra pagrindo daryti išvados, jog ieškovė neišsėmė savo resursų ir juos galėjo kompensuoti, panaudoti trečiųjų asmenų galimybes.
29. Taigi šios kasacinės bylos nagrinėjimo dalykas yra teisės klausimas dėl tiekėjo resursų, numatytų viešojo pirkimo sutarčiai įvykdyti, išnaudojimo ir (ar) kompensavimo galimybės ir šių aplinkybių įtakos netiesioginių nuostolių, kilusių dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, dydžiui.

Dėl tiekėjo prašomų priteisti netiesioginių nuostolių, kilusių dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, dydžio

30. Žalos atlyginimas yra vienas iš VPĮ įtvirtintų tiekėjo teisių gynbos būdų, kai, tiekėjui dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų pirkimo procedūrų metu praradus galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį, suteikiama teisė reikalauti iš perkančiosios organizacijos atlyginti tiekėjo patirtus tiesioginius ar netiesioginius nuostolius, perkančiajai organizacijai taikant deliktinę civilinę atsakomybę. Tiekėjų teisė iš perkančiųjų organizacijų reikalauti atlyginti žalą buvo įtvirtinta 2017 m. sausio 1 d. redakcijos VPĮ 96 straipsnyje. Be VPĮ 96 straipsnyje įtvirtintų nuostatų, sprendžiant dėl tiekėjo patirtos žalos atlyginimo, kartu (sistemiškai) taikomi ir [CK 6.245–6.249, 6.251, 6.263](#) straipsniai ir kitos teisės normos, atsižvelgiant į viešųjų pirkimų teisinio elemento specifiką.
31. Kasacinis teismas, pasisakydamas dėl tiekėjų pažeistų teisių gynbos atlyginant jų patirtą žalą, atsižvelgdamas į perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros procedūras reglamentuojančias nacionalinės ir Europos Sąjungos teisės nuostatas bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudenciją, pažymėjo, kad tiekėjų teisės į žalos atlyginimą reguliavimas, jo taikymas ir aiškinimas neturi iš esmės skirtis nuo kitų panašaus pobūdžio reikalavimų dėl civilinės atsakomybės, be to, šios teisės įgyvendinimas turi būti realus bei veiksmingas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-7-32/2013](#)). Teisėjų kolegija vertina, kad pirmiau nurodyti išaiškinimai aktualūs ir dėl šalių ginčo dalies, susijusios išimtinai su priteistino žalos atlyginimo dydžiu.
32. Žala yra asmens turto netekimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai ([CK 6.249 straipsnio](#) 1 dalis). Nagrinėjamu atveju keliamas klausimas dėl tiekėjos (ieškovės) netiesioginių nuostolių. Tiekėjo netiesioginiai nuostoliai suprantami kaip negautos pajamos, t. y. realiai numatytos gauti lėšos, jeigu nebūtų pažeidimo, kurias tiekėjas būtų gavęs, jei jis būtų sudaręs ir vykdęs viešojo pirkimo–pardavimo sutartį. Kasacinio teismo praktikoje pobūdžio reikalavimų dėl civilinės atsakomybės, atkurti dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų prarastą ieškovo (tiekėjo) ir atsakovo (pirkėjo) turėtų interesų pusiausvyrą. Šalys *de jure* (teisiškai) grąžinamos į padėtį, kuri *de facto* (faktiškai) jau nebegalės egzistuoti, nes sutartis sudaryta su kitu tiekėju. Tokiu atveju vertinama, kokias pajamas ieškovas būtų gavęs, jei su juo būtų buvusi sudaryta sutartis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-413-378/2015).
33. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad netiesioginių nuostolių atlyginimas viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose iš esmės prilygintinas negautų pajamų atlyginimui esant sutartiniais santykiams (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 20 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-7-359-469/2018](#) 106 punktą).
34. Įstatyme įtvirtinto visiško nuostolių atlyginimo paskirtis – atsakingam už padarytą žalą asmeniui (skolininkui prievolėje) atlyginus tiesioginius ir (ar) netiesioginius nuostolius, grąžinti šalis į iki teisės pažeidimo buvusią padėtį, adekvačiai kompensuojant nukentėjusiam asmeniui (kreditoriui) jo patirtą nuostolių dydį. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad bylos šalis, reikšdama reikalavimą atlyginti netiesioginius nuostolius, turi įrodyti, jog ji patyrė realių nuostolių, t. y. negavo pajamų dėl sutarties konrahento neteisėtų veiksmų padarinių. Patirti netiesioginiai nuostoliai turi būti pagrįsti realiomis, įrodytomis, neišvengiamomis, o ne tikėtinomis pajamomis. Remiantis [CK 6.249 straipsnio](#) 1 dalimi, turi būti nustatytos realios asmens galimybės gauti konkrečias pajamas, atsižvelgiant į ankstesnes jo gautas pajamas, pasirošimą ir priemones, kurių jis ėmėsi, siekdamas gauti šių pajamų, ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1177/2003; 2007 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-199/2007; kt.).
35. Kasacinio teismo praktikoje laikomasi pozicijos, kad apie tai, ar patirti nuostoliai gali būti vertinami kaip negautos pajamos arba patirtos išlaidos (turto sumažėjimas), sprendina pagal tokius kriterijus: 1) ar pajamos buvo numatytos gauti iš anksto; 2) ar pagrįstai tikėtasi jas gauti esant normaliai veiklai; 3) ar šių pajamų negauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje Nr. 3K-P-382/2006; teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-585/2006; 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2008). Pažymėtina, kad pirmiau nurodytų kriterijų iš esmės laikomasi ir kasacinio teismo praktikoje dėl deliktinės perkančiųjų organizacijų atsakomybės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-506/2011).
36. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad šiuo atveju nagrinėdami bylą iš naujo po Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. birželio 14 d. nutarties teismai pirmiausia turėjo įvertinti, ar ieškovės turėti resursai, numatyti viešojo pirkimo sutarčiai su atsakove vykdyti, pagal savo pobūdį vertintini kaip išsemiami ir negalintys būti kompensuoti (atkurti, pasitelti papildomai). Tačiau, nagrinėdami bylą iš naujo, teismai pastarojo aspekto nesiškinė, nepasisakė, ar ir kodėl ieškovės sutarčiai su atsakove vykdyti numatyti panaudoti resursai yra išsemiami, o bylą nagrinėjo, iš esmės remdamiesi šio fakto prezumpcija.
37. Šiuo aspektu pažymėtina, kad kasacinis teismas yra nurodęs, jog tiekėjai iš esmės neturėtų būti ribojami vienu metu užsidirbti iš kelių sandorių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-7-359-469/2018](#), 115 punktas). Nurodytoje nutartyje kasacinis teismas išaiškino, kad galimybė vienu metu užsidirbti iš kelių sandorių (viešojo pirkimo sutarties, kuri liko nesudaryta su tiekėju dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų, ir kitų to paties tiekėjo sandorių) būtų objektyviai ribota tokiu atveju, jei byloje būtų nustatyta, kad ginčo viešojo pirkimo sutarties sudarymo metu tiekėjo kitų sutarčių sudarymas iš esmės išsėmė jo resursus ir (ar) jis jų negalėjo kompensuoti, pasitelti papildomai. Toks vertinimas ypač aktualus, kai pirkimo objektas susijęs su paslaugų teikimu ar darbų atlikimu, ypač reikalaujančiais daug laiko ir žmoniškųjų resursų. Kita vertus, tokiu atveju vertintina aplinkybė, ar tiekėjas sutartims vykdyti galėjo pasitelti trečiuosius asmenis.
38. Pagrindinis ieškovės resursas, dėl kurio išsėmimo kilo klausimas nagrinėjamoje byloje, yra keleiviniai autobusai. Byloje nustatyta, kad atsakovės skelbtam viešojo pirkimo konkursui ieškovė buvo įsigijusi 8 miesto, priemiestinius autobusus, iš jų 3 vėliau pardavė; dalis ginčo konkursui skirtų autobusų buvo naudojama kitoms sutartims vykdyti; ieškovė siekė juos parduoti. Byloje teismų taip pat konstatuota, kad pagal ginčo konkurso sąlygas ieškovė sutarties galiojimo laikotarpiu privalėtų keisti 7 iš 8 pasiūlyme pateiktų ir preliminariniame pirmųjų paslaugos teikimo metų išlaidų plane nurodytų transporto priemonių, kadangi jų amžius neatitiktų konkurso sąlygų nustatyto reikalavimo. Apeliacinės instancijos teismas skundžiamoje nutartyje, sutikdamas su pirmosios instancijos teismo argumentais ir išvadomis, nurodė, kad aplinkybė, jog ginčo konkursui įsigyti autobusai turėjo būti keičiami sutarties vykdymo metu ir atitinkamai jiems esant senesniems nei 20 metų nebepanaudojami ieškovei vykdant kitas sutartis, sudaro pagrindą spręsti, jog ieškovė nesiėmė visų priemonių, kad jos turimi resursai būtų sėkmingai panaudoti ar pakeisti, kaip kad ginčo konkurso sutarties vykdymo metu.
39. Šie bylą nagrinėjusių teismų argumentai teisėjų kolegijos vertinami kaip dviprasmiški ir prieštaringi, nes, viena vertus, teismai argumentavo, kad viešajame pirkime pasiūlyti ieškovės autobusai negalėjo būti naudojami visą sutarties laikotarpį ir turėjo būti pakeisti, tačiau, kita vertus, kartu ir vertino duomenis, ar ir kaip ieškovė, nelaimėjusi viešojo pirkimo, naudojo tas pačias pasiūlytas transporto priemones. Be to, teismų išvada, kad pagal ginčo konkurso sąlygas ieškovės turėtus autobusus būtų reikėję keisti dėl reikalavimų jų pagaminimo metams, patvirtina, jog keleiviniai autobusai pagal savo pobūdį yra nesunkiai pakeičiamas resursas, ir savaime paneigia tai, jog šis resursas yra išsemiamas. Aptariamų transporto priemonių įsigijimas, bylos duomenimis (pardavimo skelbimai), nėra komplikotas, taigi ieškovė iš esmės turėjo galimybę papildyti savo valdomą autobusų parką. Tai, kad ieškovė patirtų naujų autobusų įsigijimo sąnaudų, nepaneigia pačios galimybės jų įsigyti. Byloje neįrodinėta aplinkybių, patvirtinančių, kad šitas resursas (keleiviniai autobusai) yra toks retas ir (ar) specifinis, kad reikalauja didelių pakeitimo sąnaudų. Šios keleivinių autobusų kaip resurso savybės suponuoja išvadą, kad jis yra kompensuojamas.
40. Teisėjų kolegija išaiškina, kad tiekėjo netiesioginių nuostolių, kilusių dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, nustatymo kontekste kaip išsemiami ir nekompensuojami vertintini tokie tiekėjo resursai, kurių panaudojimas vykdant priimtus įsipareigojimus paneigia galimybę juos panaudoti (kompensuoti) papildomiems įsipareigojimams vykdyti, nes šie resursai pagal savo pobūdį yra reti ir jų kompensavimas yra neįmanomas ar reikalauja neproporcingai didelių sąnaudų (pvz., reta ir itin brangi įranga, retos specializacijos ekspertai ir pan.).
41. Atsižvelgiant į tai, pripažintini nepagrįstais bylą nagrinėjusių teismų argumentai, kad nėra pagrindo daryti išvados, jog ieškovė neišsėmė savo

resursų ir (ar) juos galėjo kompensuoti, panaudoti trečiųjų asmenų galimybes. Teisėjų kolegijos vertinimu, keleiviniai autobusai nėra toks resursas, kuris ribotų ieškovės galimybes vienu metu vykdyti kelias keleivių pervežimo paslaugų sutartis – ne tik su atsakove, bet ir kitas. Kartu tai reiškia, kad skundžiamų teismų procesinių sprendimų argumentacija neleidžia teigti, jog ieškovė šiuo atveju nepatyrė žalos.

42. Atsakovė ir teismai nekėlė klausimo dėl kitokio pobūdžio resursų panaudojimo (išsėmimo), pirmiausia, ar ieškovė turėjo žmogiškųjų resursų (vairuotojų) sutarčiai su atsakove ir kitais kontrahentais vykdyti. Taigi darytina išvada, kad pagal byloje nagrinėtus šalių argumentus pripažįstama, jog ieškovė galėjo vienu metu vykdyti kelias keleivių pervežimo sutartis, dėl to neteisėtai nesudaryta viešojo pirkimo sutartis supponuoja tam tikrų pajamų netekimą.
43. Bylą nagrinėję teismai nusprendė, kad ieškovė nepateikė pakankamai patikimų įrodymų žalos padarymo faktui, dydžiui įrodyti, teismai neturėjo pagrindo nustatyti žalos dydžio, todėl ieškovės ieškinį dėl žalos atlyginimo atmetė. Teisėjų kolegija šiuos argumentus pripažįsta teisiškai nepagrįstais.
44. [CK 6.249 straipsnio](#), reglamentuojančio žalos (nuostolių) nustatymą, 1 dalyje įtvirtinta taisyklė, kad tais atvejais, kai šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, jų dydį nustato teismas. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad tai reiškia, jog tuo atveju, kai žalos padarymo faktas, kaip pagrindas prievolei dėl žalos atlyginimo atsirasti, yra įrodytas, ieškinyje dėl žalos atlyginimo negali būti atmestas tik tuo pagrindu, kad suinteresuota šalis tinkamai neįrodė patirtų nuostolių dydžio (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-220-916/2015](#); 2018 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-270-915/2018](#), 28 punktas).
45. Sprendimą dėl žalos atlyginimo teismas turi priimti tik tada, kai žalos dydis nustatytas, t. y. pasiekiamas įstatyme įtvirtintas įrodinėjimo tikslas – teismo įsitikinimas, pagrįstas patikiniais, laikantis įrodinėjimo taisyklių ištirtais įrodymais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-215/2012](#)). Kartu ši nuostata negali būti aiškinama kaip įpareigojanti teismą visais atvejais savo iniciatyva rinkti įrodymus priteistinių nuostolių dydžiui nustatyti. Teismas, taikydamas [CK 6.249 straipsnio](#) 1 dalį, turi paisyti rungimosi civiliniame procese principo ([CPK 12 straipsnis](#)).
46. Pateikti nuostolių dydį patvirtinančius ar paneigiančius įrodymus yra ginčo šalių pareiga ([CPK 12](#), 178 straipsniai) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-460/2008; 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-118/2010](#)). Konkrečiai – žalos dydžio įrodinėjimo našta tenka ieškovui. Ieškovas privalo įrodyti jo teisę sukurančius faktus, tačiau neturi įrodinėti tą teisę paneigiančių faktų – tokius faktus, atsisakdamas į ieškovo reikalavimą, turi įrodyti atsakovas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-112/2008](#)).
47. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad siekdamas įrodyti žalą, kaip civilinės atsakomybės sąlygą ([CK 6.249 straipsnis](#)), ieškovas paprastai privalo įrodyti du elementus: žalos padarymo faktą ir žalos dydį. Žalos faktas nepreziumuojamas ir turi būti įrodinėjamas įprastine tvarka. Žalos dydis taip pat nepreziumuojamas, bet kai kurių deliktų atveju apskaičiuoti žalą praktiškai gali būti labai sunku. Taip yra nagrinėjamu atveju, kai sprendžiama dėl tiekėjo netiesioginių nuostolių, kilusių dėl neteisėtų perkamosios organizacijos veiksmų, dėl kurių su tiekėju nebuvo sudaryta ilgalaikė – septynerių metų – keleivių pervežimo paslaugų sutartis.
48. Nagrinėjamu atveju ieškovė įrodinėjo žalą kaip negautą grynąjį pelną, kuris apskaičiuojamas iš negautų pagal su atsakove nesudarytą viešojo pirkimo sutartį pajamų, be kita ko, atėmus sąnaudas, kurios būtų patirtos uždirbant šias pajamas. Ieškovės įrodinėjamas žalos dydis grindžiamas jos pagal Konkurso sąlygas teikto pasiūlymo vienerių kalendorinių metų pajamų ir išlaidų planu, kuriame detalai nurodytos ieškovės planuotos gauti pajamos, veiklos sąnaudos, apskaičiuotas planuojamas pelnas. Tokios žalos (negautų pajamų) įrodinėjimo specifika yra ta, kad planuojamos sąnaudos negali būti įrodomos buhalterinės apskaitos dokumentais, nes jos dar nėra patirtos, todėl įprastai planuojamų sąnaudų dydį įrodinėjanti šalis pateikia savo skaičiavimus dėl planuojamų sąnaudų dydžio. Jeigu teismui nekyla abejonių dėl pateiktų skaičiavimų, o kita šalis nepateikia savo atsikirtimų dėl šių skaičiavimų, tai teismas gali laikyti žalos dydį įrodytu (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-8-248/2018](#), 39 punktas).
49. Teismų praktikoje pripažįstama, kad tiekėjo patirtos netiesioginės žalos dydis privalo būti grindžiamas atsižvelgiant į konkursiniame pasiūlyme nurodytas kainas, kurios galiojo pirkimo metu, t. y. tiekėjo gautinomis pajamomis yra laikoma tiekėjo pasiūlyme nurodyta kaina (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-656/2013; 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-359-469/2018, 110 punktas).
50. Nagrinėjamu atveju byla nagrinėję teismai, padarydami išvadą, kad ieškovės paaiškinimai raštu, žodžiu, duomenys apie esmines ginčo aplinkybes dėl konkursui skirtų autobusų naudojimo, kitų ieškovės resursų, skirtų ginčo konkursui, panaudojimo, iš tokių veiklų gauto pelno dydžio nebuvo detalūs, išsamūs ir nuoseklūs, minėta, rėmėsi klaidinga prezumpcija, kad ieškovės keleiviniai autobusai yra išsėmiamas ir nekompensuojamas resursas, be to, nesivadovavo įrodinėjimo naštos paskirstymo taisykle, kad ieškovė privalo įrodyti jos teisę sukurančius faktus, tačiau neturi įrodinėti tą teisę paneigiančių faktų.
51. Taip pat kritiškai vertintinas byla nagrinėjusių teismų nurodytas argumentas, pagrindžiantis abejones ieškovės nurodomo pelno realumu, t. y. kad ieškovės metinis pelnas iš panašaus pobūdžio keleivių vežimo veiklos keletą kartų mažesnis, nei ieškovė įrodinėja šioje byloje. Kasacinis teismas 2015 m. birželio 19 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. 3K-3-413-378/2015](#) yra išaiškinęs, kad pelnas, gaunamas vykdamas konkretų projektą, ir apmokestinamasis metinis įmonės pelnas gali smarkiai skirtis dėl skirtingo atskirų projektų pelningumo, įmonės pasirinktos finansų valdymo strategijos ir kitų veiksnių. Negautas pajamas sutapatinus su įmonės metiniu pelnu, nuostolingai dirbanti įmonė prarastų teisę į žalos, padarytos pajamų negavimą lėmusiais neteisėtais veiksmais, atlyginimą. Teisėjų kolegija pažymi, kad skirtingų keleivių pervežimo sutarčių pelningumas gali smarkiai skirtis, be kita ko, dėl skirtingų keleivių srautų, maršrutų populiarumo, valstybės (ne)taikomų apribojimų ir kitų veiksnių. Tai, kad ieškovės vykdytų kitų keleivių pervežimo sutarčių pelningumas yra mažesnis, nei ketinta gauti iš viešojo pirkimo sutarties su atsakove, negali būti vertinama kaip argumentas, paneigiantis ieškovės teisę į žalos, padarytos pajamų negavimą lėmusiais atsakovės neteisėtais veiksmais, atlyginimą.
52. Teisėjų kolegija išaiškina, kad tokiu kaip nagrinėjamos bylos atveju įrodinėjimo prasme apsunkintame negautų pajamų priteisimo procese, kai ieškovo pateiktų įrodymų nepakanka teismo įsitikinimui dėl *tikslaus* nuostolių dydžio susiformuoti, teismas, atsižvelgdamas į [CK 1.5](#) straipsnyje nustatytus principus ir [CK 6.249 straipsnio](#) 1 dalyje įtvirtintą reglamentavimą, turi teisę pats nuspręsti, kokio dydžio negautų pajamų atlyginimas ieškovėi būtų sąžiningas ir teisingas pagal konkrečios bylos aplinkybes.
53. Dėl tiekėjams priteistinos žalos dydžio kasacinio teismo konstatuota, kad tai – fakto klausimas ([CPK 353 straipsnio](#) 1 dalis), todėl kasaciniame procese teismas gali tik patikrinti, kaip pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose buvo laikytasi įrodymų vertinimo taisyklių. Tačiau nagrinėjamos bylos atveju, atsižvelgiant į tai, kad žalos dydis įrodinėjamas specifiniu įrodymu – ieškovės teikto pasiūlymo kainos pagrindu, kuris šioje byloje jau yra pripažintas tinkamu įrodymu žalos dydžiui nustatyti, byla nagrinėjama jau daugiau nei trejus metus, po tris kartus nagrinėta pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose, joje surinkta ir įvertinta daug žalos dydžiui nustatyti reikšmingų įrodymų, taip pat į tai, kad įrodinėjimo dalykas šiuo atveju siejamas su padėtimi, kuri *de facto* neegzistavo ir nebegalės egzistuoti, taigi, *tiksliai* įrodyti žalos dydį yra praktiškai neįmanoma, kasacinis teismas, atsižvelgdamas į proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principus, taip pat siekį užtikrinti veiksmingą pažeistų teisių gynybą, šia nutartimi nustato priteistino žalos atlyginimo dydį.
54. Minėta, kad ieškovės teikto pasiūlymo kainos pagrindimas laikytinas įprastine įrodomąja priemone tokio pobūdžio bylose, tačiau šiuo atveju atsižvelgtina į tai, kad viešojo pirkimo sutartis tęstinė, jos trukmė – 7 metai, dėl to pasiūlymo formos lape nebuvo ir negalėjo būti įvertintos visos galimos aplinkybės, kurios mažintų ieškovės numatytą gauti pelną (pvz., autobusų pakeitimo naujesniais ir su tuo susijusios jų priežiūros, draudimo ir kt. sąnaudos, mokesčių pakeitimai). Kaip viena iš objektyvių aplinkybių, retrospektyviai patvirtinančių, kad tęstinės sutarties atveju

gali kilti neprognozuojamų rizikų, turinčių įtakos sutarties vykdymui ir iš to galimam gauti pelnui, vertintina ir COVID-19 pandemijos sukelta krizė ir jai suvaldyti taikomi ribojimai.

55. Dėl pirmiau nurodytų argumentų visumos teisėjų kolegija konstatuoja, kad ieškovei priteistinas netiesioginių nuostolių atlyginimas, skaičiuojamas pagal Konkurse pateikto pasiūlymo kainą ir jo pagrindimą, taip pat atsižvelgiant į pirmiau šioje nutartyje išvardytas nuostolių dydžiui nustatyti reikšmingas aplinkybes. Ieškovė pagal sutartį planavo gauti 107 100 Eur grynojo pelno. Teisėjų kolegija nusprendžia, kad pusė šios sumos – 53 550 Eur – šiuo atveju yra sąžiningas ir teisingas ieškovei atlygintinų nuostolių dydis pagal konkrečios bylos aplinkybes.
56. Remdamasi tuo, kas išdėstyta, teisėjų kolegija daro išvadą, kad ieškovės kasacinio skundo argumentai, jog bylą nagrinėję teismai pažeidė [CK 6.246–6.249](#) straipsniuose nustatytas civilinę atsakomybę reglamentuojančias teisės normas, pripažintini pagrįstais. Dėl to teismų procesiniai sprendimai naikintini ir priimtinas naujas sprendimas – tenkinti ieškinį iš dalies ([CPK 359](#) straipsnio 1 dalies 4 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo

57. Šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, iš antrosios šalies priteisiamos bylinėjimosi išlaidos ([CPK 93](#) straipsnio 1, 2 dalys); kasacinis teismas, pakeitęs pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo procesinius sprendimus ar priėmęs naują sprendimą, atitinkamai pakeičia bylinėjimosi išlaidų paskirstymą ([CPK 93](#) straipsnio 5 dalis).
58. Bylos duomenimis, per visą šios bylos nagrinėjimo procesą ieškovė patyrė 7420 Eur, o atsakovė – 7238 Eur išlaidų advokato pagalbai ruošiant procesinius dokumentus ir atstovaujant teisme. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į bylos išnagrinėjimo rezultatą ir į tai, kad šalių patirtos atstovavimo išlaidos yra panašaus dydžio, šių išlaidų neskirsto.
59. Per visą šios bylos nagrinėjimo procesą ieškovė sumokėjo 8994 Eur žyminio mokesčio, iš jų 258 Eur buvo sumokėti už apeliacinį skundą antrą kartą nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme, kuriuo buvo ginčijamas pirmosios instancijos teismo sprendimas priteisti ieškovei 95 635,84 Eur žalos atlyginimo, taigi ši dalis žyminio mokesčio ieškovei neatlygintina; atsižvelgiant į bylos išnagrinėjimo rezultatą jai priteistina 4368 Eur ((8994 – 258)/2).
60. Atsakovė buvo sumokėjusi 1660 Eur žyminio mokesčio už apeliacinį skundą antrą kartą nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme, kuriuo buvo ginčijamas pirmosios instancijos teismo sprendimas priteisti ieškovei 95 635,84 Eur žalos atlyginimo, atsižvelgiant į bylos išnagrinėjimo rezultatą (tenkinta 44 proc. nurodytu apeliaciniu skundu kelto reikalavimo), jai priteistina 730,50 Eur.
61. Įskaičius pirmiau nurodytas sumas, iš viso ieškovei iš atsakovės priteistina 3637,50 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 4 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartį ir Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gruodžio 9 d. sprendimą, priimti naują sprendimą – ieškinį tenkinti iš dalies.

Priteisti ieškovei uždarajai akcinei bendrovei „Vlasava“ (j. a. k. 152633168) iš atsakovės viešosios įstaigos „Klaipėdos kelevinis transportas“ (j. a. k. 142133780) 53 550 (penkiasdešimt tris tūkstančius penkis šimtus penkiasdešimt) Eur žalos atlyginimo ir 5 procentų metines palūkanas nuo priteistos 53 550 Eur sumos nuo bylos iškėlimo teisme 2017 m. birželio 28 d. iki teismo sprendimo visiško įvykdymo.

Priteisti ieškovei uždarajai akcinei bendrovei „Vlasava“ (j. a. k. 152633168) iš atsakovės viešosios įstaigos „Klaipėdos kelevinis transportas“ (j. a. k. 142133780) 3637,50 Eur (tris tūkstančius šešis šimtus trisdešimt septynis Eur 50 ct) bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjos Gražina Davidonienė

Birutė Janavičiūtė

Dalia Vasarienė